

Feminist Pratikler Üzerinden Sanatsal Süreci Bir Sergi Çerçevesinde
Anlatma Denemesi: Asla Vazgeçme

Günseli Baki

Feminist Tahayyül, 2(2): 328-338.
(Sanat)

© Bu eser ancak referans verilerek kullanılabilir ve izin
almaksızın çoğaltılamaz.

Feminist Pratikler Üzerinden Sanatsal Süreci Bir Sergi Çerçevesinde Anlatma Denemesi: Asla Vazgeçme

Günseli Baki¹

Bu yazıda Eylül 2020 tarihinde K2 Güncel Sanat Merkezi'nde açtığım “Git Üstüne Bir Şey Giy!”² adlı sergime giden süreci feminist teorinin “kişisel olan politiktir”, “bilinç yükseltme” ve “kadının bedenine yabancılaşması” tartışmalarından yola çıkarak; feminist pratiklerin sanatsal sürece olan katkısı, bedenin eserlerdeki temsili, içselleştirilen davranışların ifşası ve kişisel olanla toplumsal olan arasında ilişki kurma biçimlerini ele alarak aktarmaya çalışacağım. Yazıya başlarken kendinden yola çıkarak gerçekleştirdiği eserleri, sözleri ve cesaretiyle beni çok etkileyen Louise Bourgeois'dan bahsetmeden geçemem. Çünkü kişiselden yola çıkarak üretilen sanat eserlerinin, başkalarına da sorular sordurabildiğinde önemli izler bıraktığını düşünüyorum.

Louise Bourgeois'nın feminist sanat tarihinde öncü olarak anılmasını sağlayan şüphesiz, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden rahatsızlık duyan sanatçıların ürettikleri eserlerin henüz feminist sanat olarak adlandırılmadığı yıllarda, kendisinden yola çıkarak ürettiği eserleridir. Kişisel deneyimlerini yansıtmak ve kendisini rahatsız eden duygularla yüzleşmek için ürettiği kimi eserleri sadece Bourgeois'nın değil kadınların his ve yaşantılarını da anlatır. Sanatçı, başları ev, gövdeleri kadın bedeni olan *Femme Maison (Ev Kadın)* çalışmalarını, 1946-

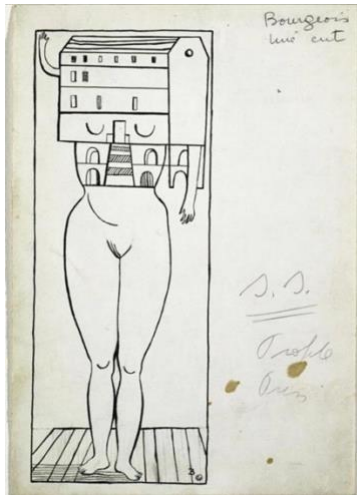
---

¹ Fotoğrafçı, lens temelli görsel sanatçı. Beden ve cinsiyet temalı çalışmalarında kendi kişisel deneyimlerinden yola çıkarak, kadın kimliğinin inşasında geçmiş deneyimlerin, içselleştirilen davranışların hafızadaki izlerini araştırıyor ve görünür kılmaya çalışıyor. Hafıza, mekân; kent, birey arasındaki ilişkiye odaklanarak gündelik hayat ekseninde işler üretiyor. Sanatsal ifade aracı olarak fotoğraf, video ve kolaj kullanıyor. Kendine Ait Bir Yol-bir kentin psikocoğrafyası atölyelerini veriyor ve 2017 yılından beri çalışmalarını kurucularından biri olduğu bağımsız sanat inisiyatifi Sarı Denizaltı'da, İzmir'de sürdürüyor. Bağımsız feminist sanatçı inisiyatifi Varız Buradayız üyesi (www.gunselibaki.com / gunselibaki@gmail.com).

² “Git Üstüne Bir Şey Giy” sergisi, Eylül 2020 tarihinde K2 Güncel Sanat Merkezi'nde yer aldı. Sergi ile ilgili detaylı bilgi için bkz. <https://www.gunselibaki.com/gitustunebirseygiy>.

47 yıllarında ABD’de yaşadığı yıllarda, anne ve eş olma vasıflarının sanatçı kimliğinden daha ağır bastığı bir dönemde üretir. Bourgeois’ın 1947 yılında ürettiği Ev Kadın³ çalışmasında, başı ev olarak tasvir edilen kadın bedeni el sallarken, kadının ev içindeki rollerine uyumlu davrandığını, hatta rol yaptığını ve belki de mutluymuş gibi görüldüğünü mü anlatmaya çalışıyordu? Anlatıları, New York sanat camiası tarafından uzun yıllar görmezden gelinse de üretmeye devam eden sanatçı, “kadın sanatçıların yok sayılmayacağını ispatı için yapmaları gereken tek şeyin azimle devam etmeleri” olduğunu söyleyerek belki de kendi azminin kaynağının da “asla vazgeçmemek” olduğunu belirtiyordu.

Fotoğraf 1: Louise Bourgeois, ‘Kadın Ev’, (1947, kağıt üzerine mürekkep 23.2 x 9.2 cm), Guggenheim Müzesi, New York

Fotoğraf 2: Louise Bourgeois (1994), ‘Kadın-Ev’ (Femme-Maison), Londra, İngiltere: Wendy Fisher Koleksiyonu

1960’lı yılların sonlarında feminist sanatçılar, Bourgeois’ın eserlerinde işlediği kişisel deneyim, kadının toplumdaki konumu ve kadın bedeni gibi temaları genişletti. Feminist sanat akımı altında bir araya gelen bu sanatçılar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği mücadelesini sanatlarının bağlamı haline getirdiler. Toplumsal cinsiyetle ilgili temalar, özellikle Simone de Beauvoir’ın (1993a, 1993b, 2010) “İkinci Cins” kitabında yer alan kadınlığın bir inşa olduğu

³ Louise Bourgeois’ın Ev Kadın (Femme Maison, 1947) eserinin Modern Sanat Müzesi (MoMa) web sitesindeki sunumu için bkz. <https://www.moma.org/collection/works/136096>.

tespitiyle sanatın da konusu haline gelmeye başladı. Feminizmin ikinci dalgasının en önemli yol göstericilerinden “kişisel olan politiktir” vurgusu ve “bilinç yükseltme” pratikleriyle kadınlar toplum tarafından konuşulması yasaklanmış her türlü konuyu (aile içi şiddet, cinsel haz alma tercihleri gibi) birbirleriyle paylaşmaya başladılar. Farkındalık yaratmaya yönelik bu pratik, hem toplumsal cinsiyet eşitsizliği mücadelesinde kadınların bilinçlenmesi hem de kadınların yalnız olmadıklarını hissettirmesi açısından önemliydi. Feminizmin beden, cinsellik ve özel alan tartışmaları üzerinden sürdürdüğü mücadele hâlâ bitmiş değil, dolayısıyla feminist sanatçılar bugün de feminist teoriyle paralel olarak bu meseleleri sanatlarına yansıtmaya, sanatlarını bu mücadeleyi yansıtacak şekilde üretmeye devam ediyorlar.

Fotoğraf 3: Judy Chicago ve öğrencileri feminist stüdyo atölyesinde derste, 1973 - Fotoğraf Maria Karras.

Benzer şekilde ben de fotoğrafçı ve lens temelli görsel sanatçı olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerine feminist sanat alanında üretimler yapmaya gayret ediyorum. “Git Üstüne Bir Şey Giy!” sergisi de feminist teorinin “kişisel olan politiktir” şiarından hareketle özel deneyimlerimden yola çıkarak, kadın kimliğinin inşasında deneyimlerin, içselleştirilen davranışların izlerini görünür kılmaya çalıştığım video, yerleştirme ve fotoğraflardan oluşan bir çalışma olarak ortaya çıktı. Feminist pratiklerden yola çıkarak oluşturulan bu çalışmadaki imgeler kuramsal olarak Luce Irigaray’ın (2006) eril öznenin bakışı ve görmesinin kadın bedeninin bastırılmasını beraberinde getirdiği tespitinden ve kadınların öz varlıklarının ikiye bölündüğünden bahseden John Berger’in “Görme Biçimleri” kitabındaki şu cümlelere dayanıyor: “Kadın hiç durmadan kendisini seyretmek zorundadır, her zaman kendi imgesiyle dolaşır. Bir odada yürürken ya da babasının ölüsünün başucunda ağlarken bile ister istemez kendini yürürken ya da ağlarken görür. Böylece kadın içindeki gözleyen ve gözlenen kişilikleri, kadın olarak onun kimliğini oluşturan ama birbirinden ayrı iki öge olarak görmeye başlar” (2014: 46). Eril dünya tarafından dayatılan, kadınların kendilerini görme biçimleri ve “kadının doğası gereği” mitleri, kadınların bedenlerini olduğu gibi kabul edememelerine ve bedenlerini bastırmalarına neden olur. Çünkü kadın, kendi içinde gözlemci bir erkek ve gözlenen kadın kişilikleriyle birlikte yaşamak zorunda kalır. Kadınların kendilerini sürekli seyrettikleri bir aynayla yaşadıklarının farkına vararak, bu durumun öncelikle kendileri tarafından dönüştürülmesi gerekliliği serginin ana eksenini oluşturmaktadır.

Fotoğraf 4: Günseli Baki,
Yüzleşme (2020) - 40x50 cm
mat hp kağıt üzerine dijital baskı
fotoğraf.

Fotoğraf 5: Günseli Baki,
Bütünleşme (2020) - 70x100 cm + 20x30 cm
mat hp kağıt üzerine dijital baskı fotoğraf.

Simone de Beauvoir'ın “kadın doğulmaz, kadın olunur” tespitinden yola çıkarsak, kadınlık inşasında eril bakışın haz nesnesi olarak kadının kendi bedenine hapsedilmesi kaçınılmaz olarak çocukluk yıllarından başlıyor. Kadınlar erken yıllardan itibaren bedenleri üzerinden ikazlar alarak yetiştiriliyor, bu da kadınların bedenlerine yabancılaşmasını beraberinde getiriyor. Cinsiyet de en çok beden üzerinden ele alınan bir kavram. Piyasa ekonomisi de bedenin nasıl olduğu üzerinden değil nasıl olması gerektiği üzerinden işliyor. Bu durumda beden tüketim nesnesine dönüşürken, en büyük yabancılaşma da beden üzerinden gerçekleşiyor.

Fotoğraf 6: Günseli Baki, Yüzleşme (2020) - 50x70 cm mat hp kağıt üzerine dijital baskı fotoğraf.

“Git Üstüne Bir Şey Giy!” çalışmasının görsel anlatıları, bedenimi bir temsile dönüştürerek kuruldu. Kadınların içselleştirdiği davranışları hafıza kayıtlarıyla açığa çıkarma girişimi, bu davranışlarla yüzleşme, bunları reddetme ve kadınların kendi bedenleriyle bütünleşmeleri gerekliliği üzerine yoğunlaştı. Temelde çalışma şu sorulardan yola çıktı: Acaba kadınların hafızalarında yer eden, bedenlerine dair olarak yapılan ilk ikaz neydi? Bedenine yabancılaşmasına sebep olan bu uyarının hafızasındaki karşılığı aynı zamanda bunu dönüştürmesine de yardımcı olabilir miydi? Kadınların bu “hatırlama” anlarının toplamı bir araya geldiğinde neler söylerdi? Elbette ilk olarak kendime çocukluğumu düşündüğümde bu uyarılardan hangisini hatırladığımı sordum. İlk aklımıza gelen, şüphesiz bizi en çok inciten oluyor, hatırladığımız o “uyarı” anının şaşkınlığı ve utanç duygusunu da içimizde hissediyoruz.

“Git Üstüne Bir Şey!” çalışması, bir grup sanatçı arkadaşımınla feminist sanat ve fotoğrafta temsil üzerine kendi aramızda düzenlediğimiz atölyeler sırasında, 2016 yılında Şehlem Kaçar’ın “Terapötik Fotoğraf ve Otoportreler” atölyesinde başladı. Kavramsal çerçevesini oluşturduğum çalışma için ürettiğim bazı fotoğrafları atölyeye katılan diğer sanatçı arkadaşlarımla paylaşarak onlara da aynı soruları sordum: “Bedeninize dair size yapılan ilk ikaz neydi?” Herkes çocukluk yıllarında bedenleri hakkında yapılan uyarıları hatırlamaya ve içini dökmeye başlamıştı. İçimizden dökülenler bütün odayı doldurmuş, bu uyarıların günlük hayatımızdaki davranışlarımızı nasıl etkilediğini, bunları nasıl içselleştirdiğimizi saatlerce konuşmuştuk. O gün kendiliğinden oluşan bu “içini dökme hali” çalışmanın “Hatırlama” bölümünü oluşturdu. Çalışmaya katılan on sanatçı arkadaşım Dilara Kızıldağ, Gülnaz Bingöl, Hale Güzin Kızılaslan, Meryem Güldürdak, Nesrin Ermiş, Nurgül Öz, Serra Akcan, Sinem Parlak, Sezgi Abalı ve Şehlem Kaçar serginin bu bölümü için kendi metinlerini yazdılar ve metinlere karşılık gelen imgeleri ürettiler. Metinleri ilk okuduğumda birçok farklı hatırlama kaydının yanı sıra, benzer güçlendirici cümlelerle karşılaştım. Metinlerden alıntıladığım bazı cümlelerle yeni bir metin kolajı oluşturarak “hiç kimsenin hikâyesi ya da herkesin hikâyesi” adıyla sergiye yerleştirdim.

Fotoğraf 7: Günseli Baki, Hiç kimsenin hikayesi ya da herkesin herkesi (2020) - teksir kağıdı üzerine metin kolajı, ahşap üzerine yerleştirme

Fotoğraf 8: "Git Üstüne Bir Şey Giy" sergi görseli, fotoğraf: Yücel Tunca

Sanatsal sürecin sağaltıcı ve dönüştürücü etkisinin yanı sıra feminist pratikleri uygulayarak kendimizi sanatsal anlamda geliştirmek için düzenlediğimiz atölyenin sonucunda ortaya çıkan bu kolektif bölüm çok kıymetliydi. Serginin “Hatırlama” bölümünde aynı zamanda, sergiye gelen izleyicilerin kendilerini görebilecekleri, onları da “Hatırlama”ya teşvik eden bir ayna ve bir defter bulunuyordu: “Hatırlama Defteri”. Çocukken sevdiğimiz yazdırdığımız hatıra defterlerinden, hatırlayarak kendimizi dönüştürecek, yalnız olmadığımızı bize hissettirecek hatırlama defterine... Tüm bu seslerin bir araya gelmeleri, kadınların yaşadıklarının aynılığına dikkat çekerken, aynı zamanda bize yalnız olmadığımızı da söylüyor; sergi, bedenimizle bütünleşmek için bir adım atmayı öneriyordu.

Fotoğraf 9: Günseli Baki, Suya Anlat (2020) HD video 1’20’’ - videodan görsel.

Serginin diğer bölümlerinde ise kendi kişisel deneyimimden yola çıkarak, çocukluğumda bedenim üzerinden yapılan ilk ikazı dönüştürmeye ve bedenimle bütünleşmeye çalışıyorum. Alegorik imgelerden de yararlandığım “Yüzleşme” bölümünde, içindeki gözetleyen kişiliğiyle yüzleşerek, bedenini özgürleştirmeye çalışan bir kadın temsili yaratmaya çalıştım. Serginin “Reddetme” bölümünde ise üzerime kat kat giydiğim bana dayatılan tüm

giysileri, bu ikazı aldığım mekânda (sahilde) tek tek çıkararak kurtulduğum bir performans videosu yer alıyor. “Suya Anlat”⁴ isimli bu çalışmada çıkarılan her bir giysi bize bedenimiz üzerinden dayatılanları temsil ediyor. Her ne kadar bazı erkek izleyiciler “videoda tamamen soyunmadığım için beni yeterince cesur bulmadıklarını” ima etmiş olsalar da bu performans videosunun, sergi metninde yazdığı gibi benim çocukluk hafıza kaydına bir gönderme olduğunu ve bedenimin ne kadarını göstereceğime kendimin karar vereceğini de sabırla anlatmaktan vazgeçmedim. Tüm bunların benim için sağaltıcı bir etkisi olduğunu söylemem yanlış olmaz. Ve biliyorum ki, kadınların kendilerinden yola çıkarak anlattıkları her hikâyeye, diğer kadınların da yalnız olmadıklarını hissetmelerini sağlıyor. Çünkü hepimiz benzer şeyler yaşıyoruz. Bunları gün yüzüne çıkarmak için anlatılarımızı erkeklerle çevrili dünyada, onların kurallarıyla ve kabulleriyle kurmak zorunda değiliz. Çünkü biz anlattıkça çoğalıyoruz, anlattıkça güçleniyoruz.

Yazıyı Rebecca Solnit’ten bir alıntı yaparak bitirmek istiyorum:

Bazı kadınlar her seferinde biraz, bazıları ise tek seferde silinir. Bazıları yeniden görünür. Görünür olan her kadın, onu görünmez yapan güçlerle mücadele eder. Kendi hikâyesini onun adına anlatan, onu hikâyenin, soyunun, insan haklarının, hukukun dışında tutan güçlerle mücadele eder. Kendi hikâyenizi kelimelerle, görüntülerle kendinizin anlatması zaten kazanılmış bir zafer, bir isyandır⁵ (2018: 88).

Anlatmaktan asla vazgeçme.

---

⁴ Şaman inancına göre kötü rüyalar suya anlatılır. Çünkü su yargılamaz, dinler ve arındırır.

⁵ Metnin Türkçe’ye çevirisi yazara aittir.

Fotoğraf 10: "Git Üstüne Bir Şey Giy" sergi görseli, fotoğraf: Yücel Tunca

KAYNAKÇA

- Beauvoir, S. (1993a) Kadın “İkinci Cins”: Bağımsızlığa Doğru (Cilt 3). İstanbul: Payel.
- _(1993b) Kadın “İkinci Cins”: Genç Kızlık Çağı (Cilt 1). İstanbul: Payel.
- _(2010) Kadın “İkinci Cins”: Evlilik Çağı (Cilt 2). İstanbul: Payel.
- Berger, J. (2014) Görme Biçimleri. İstanbul: Metis.
- Irigaray, L. (2006) Ben, Sen, Biz: Farklılık Kültürüne Doğru. Ankara: İmge.
- Solnit, R. (2018) Men Explain Things To Me: And Other Essays. Birleşik Krallık: Granta Publications.